INHOUD

ONTDEKKEN 6

Welkom in Duitsland 8
Zicht op Duitsland 10
De parels van Duitsland 12
Reisroutes 16
Veelzijdig Duitsland 20
Jaaroverzicht van Duitsland 36
Een korte geschiedenis 38

BELEVEN 46

Berlijn **48**

Berlijn-Oost 62
Berlijn-West 82
Buiten het centrum 98

Oost-Duitsland **118**

Brandenburg 124
Saksen-Anhalt 144
Saksen 162
Thüringen 184

Zuid-Duitsland **202**

München 208
Beieren 242
Baden-Württemberg 288

West-Duitsland **328**

Rijnland-Palts en Saarland 334
Hessen 354
Noord-Rijnland-Westfalen 380

Noord-Duitsland **412**

Nedersaksen, Hamburg en Bremen 418
Sleeswijk-Holstein 450
Mecklenburg-Voor-Pommeren 464

WEGWIJS 484

Voor vertrek 486
Duitsland onderweg 488
Praktische informatie 492
Register 494
Nuttige uitdrukkingen 508
Dankbetuiging 511

Links: Peperkoek *(Lebkuchen)* te koop in München
Vorige bladzijde: Basteirots, zandstenen bergen aan de Elbe
Omslag voor: Schitterend berglandschap in de Beierse Alpen

1

2

3

4

←

1 De Bodensee biedt uitzicht op de Zwitserse Alpen.

2 Genieten van een lunch aan de Viktualienmarkt, München.

3 Metrostation in München.

4 Maultaschen (noedels).

Er wacht u een schat aan bezienswaardigheden en belevenissen. Op uw trip over de hele breedte van Duitsland komt u langs gezellige steden en de mooie Bodensee. Een onvergetelijke ervaring.

2 WEKEN
in Duitsland

Dag 1

Ochtend U begint in München met Weisswurst op de Viktualienmarkt *(blz. 230)* als ochtendsnack. Wandel langs allerlei bezienswaardigheden naar de Marienplatz met zijn vele monumenten.

Middag Breng wat tijd door in de heerlijke Englischer Garten *(blz. 238)* en geniet er van een ontspannen lunch. Laat u dan imponeren door de moderne kunst in het Haus der Kunst *(blz. 233)*.

Avond Le Stollberg *(Stollbergstrasse 2)* is een goede keuze voor het diner. Men serveert verfijnd Frans eten en goede wijn.

Dag 2

Ochtend Ontsnap aan de stadsdrukte en ga naar Schloss Nymphenburg *(blz. 220)*, een barokpaleis met rijke Italiaanse tuinen en weelderige interieurs.

Middag Dwaal na terugkeer in München langs de fraaie schilderijen van de Oude Meesters in de prachtige Alte Pinakothek *(blz. 218)*.

Avond Er wacht u een lekkere portie noedels in het gezellige, traditionele Wirtshaus in der Au *(blz. 232)*.

Dag 3

Ochtend Tijd om de Beierse hoofdstad te verlaten. Neem een trein of bus voor een schilderachtige tocht naar Konstanz *(blz. 304)*. De reis duurt bijna vier uur.

Middag Strek uw benen met een wandeling naar de mooie havenkant van de stad. Ontspan met een lunch op het terras in Wessenberg *(Wessenbergstrasse 41)*, en leer al wandelend door de oude wijk Niederburg de stadshistorie kennen.

Avond Geniet van een vismaaltijd en het uitzicht op het meer in het 'Seerestaurant' van het historische Steigenberger Inselhotel *(Auf der Insel 1)*, vroeger een dominicanenklooster.

Dag 4

Ochtend Neem de veerboot naar Meersburg *(blz. 305)*, aan de overkant van de Bodensee. Geniet van een wandeling door het middeleeuwse stadscentrum.

Middag Bezoek de Alte Burg – het oudste bewoonde kasteel in Duitsland – en verdiep u in het boeiende leven van dichteres en componiste Annette von Droste-Hülshoff, in het nabije Droste-Museum.

Avond Ontspan met een glas wijn in de rustieke Winzerstube Zum Becher *(Höllgasse 4)*, op de uitgebreide kaart staat ook wijn van de eigen wijngaarden.

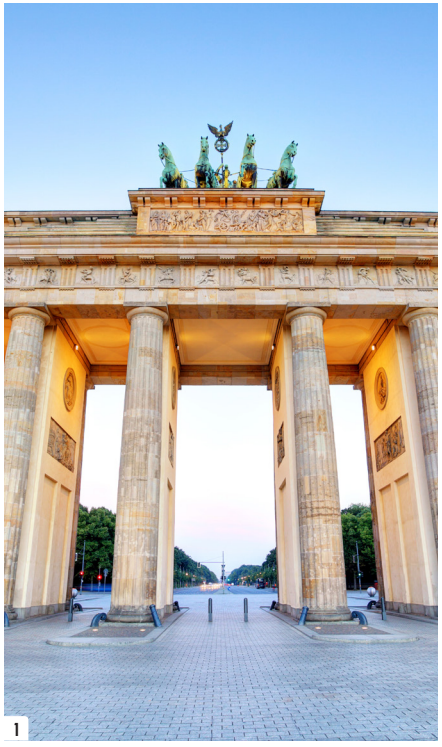
Dag 5

Ochtend Neem de trein naar Stuttgart *(blz. 296)* en kies voor een raamplaats op de 2,5 uur durende tocht over het platteland van Baden-Württemberg.

Middag Gebruik de lunch in een van de cafés en restaurants rond de Schlossplatz van Stuttgart en bezoek daarna de Staatsgalerie *(blz. 298)*, met de kunstcollectie van koning Wilhelm I van Württemberg.

Avond Geniet van goedkope Zwabische gerechten bij Tauberquelle *(Torstrasse 19)*.

→

1 Een icoon: de Brandenburger Tor.

2 *Big Torn Campbell's Soup Can (Black Bean)* (1962) van Andy Warhol, in de galerie K20, Düsseldorf.

3 Oever van de Spree bij de East Side Gallery, Friedrichshain.

4 Havenkant van Düsseldorf.

5 Concert in de Philharmonie, Berlijn.

6 Lutter & Wegner in Berlijn.

Dag 6

Begin met een ontbijt in de Markthalle van Stuttgart *(blz. 297)*. Let op de prachtige fresco's van het gebouw. Maak hierna een uitstapje naar het Mercedes-Benz Museum *(blz. 299)*, waarvan de collectie de ontwikkeling toont van de autoindustrie in Duitsland. Ga terug naar het centrum en geniet van traditionele Perzische gerechten bij Nirvan *(Eberhardstrasse 73)*.

Dag 7

Stort u na het ontbijt op het Zwabisch impressionisme in het Kunstmuseum Stuttgart *(blz. 296)*. Kies als lunch de huisgemaakte Maultaschen en een biertje bij Paulaner am alten Postplatz *(Calwer Strasse 45)* en reis dan noordwaarts naar Düsseldorf *(blz. 386)*. Bekijk de prachtige herenhuizen en het laatgotische Rathaus in de Altstadt en dineer in Uerige am Markt *(Berger Strasse 1)*.

Dag 8

Begin de dag met nog meer cultuur: bekijk hedendaagse kunst in de Kunst im Tunnelgalerie, gelegen onder de Rijnpromenade. Lunch in een café aan de rivier. Bewonder na de lunch de gotische Lambertuskirche en bekijk daarna meer kunst in de K20 *(blz. 386)*. Geniet van een avondwandeling door de Altstadt en bezoek de Galerie am Karlplatz *(Benrather Strasse 6B)* om Duitse wijnen te proeven.

Dag 9

Neem de trein naar Bremen *(blz. 424)* en ga naar het hoofdplein voor spectaculaire foto's van het Rathaus en de kathedraal. Loop vervolgens richting de Weser, waar u de Böttcherstrasse *(blz. 427)* vindt, een straat van rode baksteen waaraan diverse interessante musea liggen. Geniet van streekgerechten in Das Kleine Lokal *(Besselstrasse 40)* en ontspan dan met een cocktail of twee in de Blauer Fasan Bar *(Böttcherstrasse 3-5)*.

Dag 10

Verken de middeleeuwse huizen en steegjes in het Schnoorviertel *(blz. 426)* en bezoek daarna de Kunsthalle *(blz. 424)* met internationale moderne kunst. Ga na de lunch naar het Focke-Museum *(blz. 426)*, dat gewijd is aan de kunst- en cultuurhistorie van Bremen. Maak een wandeling in het nabijgelegen Rhododendron-Park en ga vervolgens naar de Meierei im Bürgerpark voor het diner.

Dag 11

Neem de ochtendtrein van Bremen naar Hamburg *(blz. 418)*. Wandel door Speicherstadt (de pakhuiswijk) en geniet daarna van het uitzicht vanaf het St Nikolaimonument. Breng 's middags een bezoek aan het Miniatur Wunderland, de grootste modelspoorbaan ter wereld *(miniatur-wunderland.com)*. Als u nog energie over hebt, kunt u een architectuurrondleiding volgen langs de mooiste gebouwen van de stad, waaronder de St Michaelskerk en de Elbphilharmonie Hamburg.

Dag 12

Neem de trein naar Berlijn *(blz. 48)* en maak een wandeling door de Tiergarten *(blz. 88)*. Maak vervolgens kennis met de gedurfde kunstscene van Berlijn in Friedrichshain, met de iconische East Side Gallery, een openluchtmuseum van graffiti op een stuk Berlijnse Muur. In het RAW Geländecomplex *(Revaler Strasse)* vindt u alles wat nodig is voor een avondje uit.

Dag 13

Ga naar het Museumsinsel *(blz. 66)* waar onder meer het Neues Museum staat, met een diverse collectie. Wandel in de namiddag over Unter den Linden *(blz. 71)* naar de welbekende Brandenburger Tor *(blz. 70)*. Volg in de vooravond een rondleiding door de Reichstag en bekijk vanaf het dak de zonsondergang.

Dag 14

Ontbijt in SPHERE, het ronddraaiende restaurant van de Fernsehturm *(blz. 75)* en geniet van het panorama. Wandel langs de rivier de Spree naar het Nikolaiviertel *(blz. 80)* vol steegjes en winkels. Geniet op deze laatste avond van stevige Duitse kost bij de Zille-Stube *(Spreeufer 3)* en proost met een goed glas Duits bier.

Het plaatsje Berchtesgaden, aan de voet van het Watzmannmassief

HET DUITSE NATUUR-SCHOON

De schoonheid en variatie van de Duitse natuurlandschappen zijn wereldberoemd – en terecht. Met de adembenemende kusten, berglandschappen en bossen vol flora en fauna is het land dé bestemming voor mensen die het buitenleven willen ervaren.

Bergbeklimmen

Het belangrijkste Duitse berggebied is de Beierse Alpen, die een natuurlijke afscheiding vormen langs de Oostenrijkse grens. Hierin ligt de Zugspitze, de hoogste berg van Duitsland. U kunt de Beierse Alpen het best verkennen vanuit de toeristische knooppunten met goed vervoer, zoals Garmisch-Partenkirchen *(blz. 278)*, Berchtesgaden *(blz. 258)*, Füssen *(blz. 269)* en Oberstdorf *(blz. 268)*. De nabije Berchtesgadener Alpen hebben eveneens imposante toppen (met name de Watzmann en de Hochkönig). Blijft u liever wat lager? Ga naar kleinere bergketens zoals het Fichtelgebergte of de Sächsische Schweiz (Saksisch Zwitserland), beide dicht bij de Tsjechische grens, het pittoreske Harz-gebergte in Noord-Duitsland of het Taunusgebergte ten noorden van Frankfurt.

SLAPEN

Müllerwiese
Een camping vol activiteiten vlak bij het Zwarte Woud.
C6 Hirschtalstraße 3, Enzklösterle
muellerwiese.de
€€€

Insel-Camp
Deze vijfsterrencamping aan de zuidkant van het eiland Fehmarn biedt een spa en sportmogelijkheden.
E1 Meeschendorf, Fehmarn inselcamp.de
€€€

Skiën op de Watzmann in de Berchtesgadener Alpen

Wijngaarden aan de Bodensee

Aan de kust

De Duitse kust biedt voor elk wat wils: bruisende golven voor windsurfers, prachtige stranden voor gezinnen en kuuroorden voor degenen die willen ontspannen. Mecklenburg-Voor-Pommeren *(blz. 464)* en Sleeswijk-Holstein *(blz. 450)* liggen aan de Oostzeekust en bezitten talloze populaire bestemmingen – bezoek de eilanden Usedom en Rügen, waar zich het Nationalpark Jasmund bevindt. Aan de Noordzeekant is het eiland Sylt uniek in zijn natuurlijke schoonheid.

De witte krijtrotsen van het eiland Rügen in de Oostzee

Meren, rivieren en bossen

Duitsland is gezegend met een aantal grote rivieren: de Rijn, de Oder, de Donau en de Main, en ligt bezaaid met schitterende meren – denk aan de Bodensee *(blz. 304)*, de Chiemsee *(blz. 285)* en de Königssee *(blz. 259)*. Kortom: ideaal voor een watervakantie. Of trek u terug in de bossen. Bijna een derde van het land is bedekt met wouden, vaak met wandelpaden en loopbruggen door de boomtoppen. U hebt er kans dieren als de steenbok en de steenarend te zien. Er zijn talloze mogelijkheden maar bijzonder aan te bevelen zijn het Zwarte Woud *(blz. 306)*, het Beierse Woud en het Nationalpark Jasmund *(blz. 474)*, dat een van 's werelds weinige oerbossen met beuken bezit.

De historische Reichstag voorzien van een moderne glazen koepel ↑

Must see

ETEN

Dachgarten-Restaurant
Het enige restaurant in een regeringsgebouw dat ook voor bezoekers toegankelijk is. Lekkere Duitse kost en mooi uitzicht over Oost-Berlijn.

Platz der Republik 1
feinkost-kaefer.de/berlin
€€€

1

DE REICHSTAG

D2 Platz der Republik S Brandenburger Tor U Bundestag 100, 245, M85 Dag. 8.00-0.00 uur; reserveer een paar dagen van tevoren een tijdslot voor een bezoek of voor een restaurant bundestag.de

Een van de herkenbaarste trekpleisters van Berlijn is de Reichstag, zetel van het Duitse parlement. Het gebouw overleefde het fascisme en brandstichting – evenals bombardementen en het inpakken met polypropyleen door kunstenaars – en werd een symbool van een modern, politiek transparant Duitsland.

De Reichstag werd tussen 1884 en 1894 gebouwd om het Duitse parlement te huisvesten, naar een neorenaissancistisch ontwerp van de Duitse architect Paul Wallot. In 1933 verwoestte een brand de hoofdhal. Door de Tweede Wereldoorlog werd de herbouw met vele jaren vertraagd. In de jaren '60 begon men met de restauratie, waarbij veel van de controversiële ornamenten op de gevel werden verwijderd. Na de Duitse eenwording in 1990 vestigde het parlement zich weer in het pand. In 1999 werd de schitterende glazen koepel op het dak toegevoegd door de Britse architect sir Norman Foster. Met de fotogenieke lijnen, spiegelende zuilen en het fantastische uitzicht over de stad is de koepel een hoogtepunt. Een tentoonstelling in de koepel toont de sleutelmomenten in de Duitse parlementaire geschiedenis.

↑ Kinderen bekijken in de Reichstag graffiti die is achtergelaten door het Rode Leger

CAPITOOLTIP
Lichtjesfestival
Gedurende tien dagen in oktober, tijdens het jaarlijkse Festival of Lights, worden de trekpleisters van Berlijn, waaronder de Reichstag, kleurrijk verlicht door middel van projecties en videoart. Er zijn wandelroutes en LightSeeing-excursies beschikbaar.

↑ De koepel van de Reichstag, een prachtig gezicht, zowel binnen als buiten

Tijdlijn

5 december 1894
△ De Reichstag van Paul Wallot wordt voltooid, de laatste steen wordt gelegd door Kaiser Wilhelm II.

27 februari 1933
▽ Brand verwoest de Reichstag. Naar verluidt komt de opdracht van de nazi's, die de absolute macht willen hebben.

7 juli 1995
Kunstenaars wikkelen de Reichstag in plastic.

19 april 1999
▽ Het gebouw krijgt een spectaculaire glazen koepel, ontworpen door sir Norman Foster.

34-35o; graphia76 27br; Grafissimo 212ml; mf-guddyx 429br, 430-431b; holgs 57or; Horstgerlach 351br, 394-395; hsvrs 60ol; Igmarx 434b; imagemanufaktur 70mb; instamatics 327bl; Xu Jian 307mrb; Jotily 19bl, 386b; justhavealook 333mo, 380-381; JWackenhut 307or, 314ml; Konstik 123b, 162-163; lesart777 80ol; LianeM 183mrb; LiliGraphie 339bl; LordRunar 104-105b; Marima-design 306; MarioGuti 396b; matthewleesdixon 86-87b; Meinzahn 358b, 370-371, 376b, 480-481o; MissPassion-Photography 46-47, 207ol, 288-289; Nicky39 469mro; Nikada 16ol, 20ol, 25br, 68ol, 206m, 208-209, 368bl; Noppasin 70-71o, 388b; Ollo 358ol; Carsten Ortlieb 16b; PaoloGaetano 39mr; Pierre Aden 358mr; pkazmierczak 15b; Querbeet 456b; RicoK69 22or; RossHelen 241bl; RudyBalasko 212b, 252b, 432-423; Juergen Sack 160b, 272-273o, 436-437b, 304-305b; saiko3p 424-425b; Serenity 31ml; SerrNovik 308b; Siempreverde22 134bl; syolacan 14-15o; ThomasFluegge 21br; TomasSereda 18bl, 168b, 170or; TommL 166b; typo-graphics 61mro; typo-graphics 151mrb; _ultraforma_ 59ml; Flavio Vallenari 305mr; vichie81 251br; Wepix 322-323b; Noppasin Wongchum 225b; Xurzon 384b; Yurii_Zym 422b; ZU_09 40-41bm; zwawol 182mo.
Jewish Museum Berlin: Yves Sucksdroff 58bl.
Kulmbacher Eisbock: 217ml.
Museum Ludwig, Cologne: Rheinisches Bildarchiv Köln / Britta Schlier / Installation view Museum Ludwig - *A Book from the Sky* (1987-1991) © Xu Bing 390mlo.
Pinakothek der Moderne: 234b, Die Neue Sammlung – The Design Museum Munich/ Rainer Viertlböck 227.
Press Association Images: DPA 105om.
Resort Mark Brandenburg: Petra Stuening 130-131b.
Robert Harding Picture Library: Jurgen Henkelmann 116b; Karl Johaentges 439ol.
Shutterstock: f11photo 6-7; John Kruger 443br.
Staatliche Museen zu Berlin - Preussischer Kulturbesitz, Kunstgewerbemuseum: 96ol; Museum Europäischer Kulturen / Christian Krug 113mb.
SuperStock: age fotostock /Yoko Aziz 246bl, / Heinz-Dieter Falkenstein 151bl; ClickAlps / Mauritius 303ol; DeAgostini 69om; Design Pics / Guy Heitmann 295mlo. **ZKM | Center for Art and Media:** Felix Grünschloss 2019 317o.

Voorflap:
4Corners: Francesco Carovillano b; Douglas Pearson mlb; **Alamy Stock Photo:** Novarc Images or; Westend61 GmbHbl ol; **Dreamstime.com:** Xantana mrb; **Getty Images / iStock:** Simon Dannhauer m.

Foto's omslag:
Voorkant en rug: **Shutterstock.com:** canadastock.

Achterkant: **4Corners:** Cornelia Dörr br; **Alamy Stock Photo:** Sergey Dzyuba m, John Kellerman ml; **Shutterstock.com:** canadastock o.

Voor meer informatie: www.dkimages.com

Illustrators: Lena Maminajszwili, Paweł Marczak, Andrzej Wielgosz, Bohdan Wróblewski, Magdalena Zmudzinska.

Deze editie is geüpdatet door
Tekstbijdrage Anthony Ham, Marlen Jacobshagen, Alex Rennie
Senior Editors Dipika Dasgupta, Alison McGill
Senior Art Editors Stuti Tiwari, Laura O'Brien
Project Editor Alex Pathe
Assistant Editor Gauri Shukla
Proeflezer Laura Walker
Register Helen Peters
Assistant Picture Research Administrator Manpreet Kaur
Senior Picture Researcher Nishwan Rasool
Deputy Manager, Picture Research Virien Chopra
Publishing Assistant Simona Velikova
Senior Cartographer Mohammad Hassan
Cartography Manager Suresh Kumar
DTP Designer Rohit Rojal
Production Controller Kariss Ainsworth
Deputy Managing Editor Dharini Ganesh
Managing Editors Beverly Smart Hollie Teague
Managing Art Editor Gemma Doyle
Senior Managing Art Editor Priyanka Thakur
Art Director Maxine Pedliham
Uitgeefdirecteur Georgina Dee

DK | Penguin Random House

A Dorling Kindersley book
www.dk.com

Oorspronkelijke titel:
DK Eyewitness Travel Guide: Germany

© 2025 Oorspronkelijke uitgave:
Dorling Kindersley Limited, A Penguin Random House Company

© 2027 Nederlandstalige uitgave:
Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv
Amsterdam

www.capitool.nl
www.unieboekspectrum.nl

Capitool maakt deel uit van
Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv
Postbus 23202
1100 DS Amsterdam

21ste herziene druk 2027

Vertaling: Gon Hokke, Corry Lagewaard, Eric Strijbos

Bewerking en omslag: Punt. vertaling & redactie, Amersfoort, Gon Hokke, Corry Lagewaard

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.
All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.

ISBN: 978 90 00 40866 5
NUR: 512

Alles is in het werk gesteld om ervoor te zorgen dat de informatie in dit boek bij het ter perse gaan zoveel mogelijk is bijgewerkt. Gegevens zoals telefoonnummers, openingstijden, prijzen, exposities en reisinformatie zijn echter aan veranderingen onderhevig. De uitgever is niet aansprakelijk voor consequenties die voortvloeien uit het gebruik van dit boek.